

Looduskaitseliste erametsatoetuste mõttetalgud

LIFE-IP projekt „Loodusrikas Eesti“

Tegevus A7

Veebiseminar 5. mai 2021

Ask Lõhmus, Riinu Rannap, Raul Rosenvald, Maarja Vaikre, Maie Kiisel

LIFE-IP ForEst&FarmLand
LIFE18IPE/EE/000007

Osalejad: Indrek Jakobson, Allar Luik, Livia Pošlin ja Gunnar Reinapu (Erametsakeskus); Kadri Möller (KKM looduskaitseosakond); Maret Parv ja Priit Põllumäe (KKM metsaosakond); Kristine Hindriks (Maaeluministeerium); Kaili Viilma, Eleri Pulk, Nele Sõber ja Kaidi Jakobson (Keskkonnaamet); Kaupo Kohv (RMK); Arpo Kullerkupp ja Ando Eelmaa (Eesti Erametsaliit); Kaido Kama (Püsimetsaühistu); Anti Rallmann (Metsatervenduse OÜ); Kadri-Aija Viik (MTÜ Ühinenud Metsaomanikud)

Korraldajad: Asko Lõhmus, Maie Kiisel, Riinu Rannap, Raul Rosenvald ja Maarja Vaikre (TÜ)

Kuulajana: Ando Eelmaa (Eesti Erametsaliit), Kaidi Tingas (Keskkonnaministeerium)

Kell 13.10-13.45 Sissejuhatus. Asko tutvustas mõttetalgute formaati LIFE-IP (2020-2029) projekti osana, korraldajaid ning tehnilisi detaile. Livia tegi sisulise sissejuhatuse erametsaomanikele suunatud seniste looduskaitsetoetuste (Natura hüvitis ja vääriselupaiga hüvitis) kohta, käsitledes nende eesmäärke, seniseid tingimusi ja mahtusid.¹ *LIFE-IP projekti raames tuleb üle vaadata nende seniste hüvitiste põhimõtted ning välja töötada uus toetusmeede, mille sisuks on aktiivse looduskaitse tegevuse toetamine.* Siit tõusetubki nende **mõttetalgute küsimus, millised aktiivset looduskaitset edendavad võtted väärisksid Eestis veel toetamist, oleksid mõttekad.**

Asko selgitas üht võimalikku (teadlaste) arusaama sellest, kuidas täiendavaid looduskaitse toetusmeetmeid optimeerida: variant on alustada täpsustustega, millist *probleemi* toetus lahendab ning *kellele* see on suunatud. Osalejad said kommenteerida korraldava teadlasgrupi lühivisioone kummagi aspekti kohta:

¹ kohapeal vestlusaknas Natura hüvitise kohta esitatud küsimus, mis jäi vastamata: **Arpo Kullerkupp** : Miks iga aasta ca 20 000 ha jääb taotlemata?

Erametsaomanikud saaksid **lahendada** Eestis eeskätt järgmisi looduskaitse**probleeme**:

1. Püsivad erametsarohkete piirkondade **eripärased** loodusväärtused
 - mosaiikmaastike loodusväärtused, põlluservametsad,
 - sealsed ökofunktsioonid (tolmeldamine, vooluveed jpm)
 - Saaremaa ja ajaloolised põllumajanduspiirkonnad
2. **Rohkem** kõrge loodusväärtusega kohti
 - sh Natura metaelupaigad, ohustatud liikide elupaigad
3. Maastikud toimivad **sidusana**
 - terviklikud valgalad-märgalad, liikide levimisteed
 - väheneb välismõju riigimaal olevatele väärtustele
4. Majandatavates metsades säilib **majandamisviiside mitmekesisus**
 - metsa-pärandkoosluste traditsiooniline majandamine
 - okasmetsad oosidel ja moreenkuhjatistel (Natura; 9060)

Eesti erametsaomanike (sh juriidilised omanikud) seas eristub **loodushoiu**motivatsioonilt peamiste* „prototüüpide“:

- A. Metsandustulust ja metsamaasse investeerimisest huvitatud omanik
- B. Oma metsa mitmekülgselt kasutamisele orienteeritud omanik
- C. Koduse miljööväärtusliku metsatuka omanik
- D. Metsanduskauge, välja kujunemata fookusega omanik

*peamiste – vähemalt 5% erametsaomanike arvust või erametsade kogupindalast

Eeldatavasti vähem, võimalik eesmärk: väljakujunenud ja teadliku loodushoiuhuviga omanik

Kommentaare:

Kadri-Aija Viik: Kas siis erinevat tüüpi metsaomanikele on plaanis erinevad toetused?

Maie Kiisel: Ei, eri metsaomanikele pole vaja eri toetusi, aga on hea mõista, kuidas panna meede tööle nii, et mitmesuguste rühmade vajadused on kaetud. Et meetme kujundamisel pole kellegi vajadusi välja jäetud.

Priit Põllumäe: mis on antud kontekstis loodusväärtus - julgeks arvata, et nende eri tüüpide jaoks on ka loodusväärtus erineva sisuga.

Kaido Kama: Peale Natura ja VEPI on senised toetused suunatud intensiivse metsamajanduse edendamiseks. Natura hüvitist võiks seejuures nimetada talumishüvitiseks, sest seal metsaomaniku vaba tahe peaaegu puudub.

Kell 13.45-14.45 aktiivsete, loodushoidu edendavate ja Eestis kohaste võttestike kaardistamine. Igaüks sai nimetada prioriteetsuse järjekorras võttestikke järgmise vastusestruktuuri alusel: „Erametsaomanikele on *millises ulatuses?* jõukohane kasutada oma metsas võttestikku X (*tehes mida?* sõnastada), mis võiks edendada loodusväärtusi *kuidas?*“. See küsimus oli osalejatele ka eelmisel päeval ette saadetud.² Pärast sisulist korrastamist pausi ajal (14.45-15.30) ja esmast

² töömõisted: „võttestik“ – tegevus või tegevuste komplekt, mille mõju ei tühista teine tegevus või tegevuste komplekt (nt loodusliku uuenduse kasutamine); „edendamine“ – säästliku metsamajanduse definitsioonis kui *appropriate enhancement [of biodiversity]*

kohapealset tagasisidet saime nimekirja 20 võttestikust (vt allolevat tabelit 1, kus on ka järgmises päevakorrapunktis saadud tagasiside). Täpsemalt neid ei eelisjärjestatud, kuid grupeerisime sisuliselt, eristades **16 aktiivset võttestikku ja neli täiendavat ettepanekut säilitavate looduskaitsemeetmete kohta**. Viimased ei olnud otseselt mõttetalgute küsimus, kuid neid pakuti välja samas kontekstis.³

Üldisi kommentaare:

Kadri-Aija Viik: Alustama peaks metsaomaniku kaasamisest ja tema traditsioonilise elukorralduse jätkamise võimaldamisest.

Anti Rallmann: looduse seisukohalt oleks ilmselt loomulikum, et metsaomanik mitte midagi ei teeks, kuid metsaomanike seisukohalt on sellega suured probleemid. Näiteks on tõesti paljudele metsaomanikele (grupp D) mets „hoiukarbi“ staatuses, aga kui rahalisi vahendeid vaja on, siis tavaliselt muutub D A-ks. Ja nende jaoks kaasneb mittemidagitegemisega risk jääda oma ostetud varast just loodusväärtuse tekkimise tõttu ilma. See vajab lahendust.

Kell 15.30-16.50 võttestike eeltingimuste ja võimalike probleemide täpsustamine. Iga eelnevalt kaardistatud meetme kohta küsiti kahte arvamust (üks oma soovil, teine Asko valitud inimeselt), lisaks sai igaüks kommenteerida vestlusaknasse. Tulemused on esitatud Tabel 1 kolmandas veerus. Läbivate, paljusid meetmeid puudutavate ja omavahel seotud teemadena kerkisid üles metsaomaniku teadlikkus, huvi ja professionaalse nõustamise olemasolu.

Üldisi kommentaare:

Maie Kiisel: kas eeltingimus on siis ka see, et keegi (ühistu) aitab metsaomanikel läbi rääkida need lahendused siis, kui omandid on pisikesed ja omandeid palju?

Raul Rosenvald: tean paljusid metsaomanikke, kes tahaksid kasutada väiksemaid masinaid/leebemaid raievõtteid, aga rahaliselt see pole nii tulus - toetuskeem võiks seda aidata.

Priit Põllumäe: kas tulusus peab tulema läbi toetuse? Eks küsimus on instrumendi valikus ja seal taga on veel suur maailm.

Raul Rosenvald: praegused toetused soosivad ikkagi üht tüüpi metsakasvatuse mudelit, s.t toetused istutusele, järgnevale hooldusele, kraavide rekonstrueerimisele; elurikkuse vajadustest räägime täna.

³ **Asko Lõhmus:** aktiivsete ja passiivsete võtete vahel on „hall ala“, mida ei saa arutelu päriselt vältida. Nt kui metsaomanik *aktiivselt* otsib, planeerib ja otsustab jätta teatud tükikesi (*passiivsele*) looduslikule arengule.

Priit Põllumäe: Kõiki neid toetuseid on võimalik kasutada mh elurikkuse vajadustest lähtuvalt. Tean ja olen kogenud, et paljud nii ka lähenevad asjale.

Tabel 1. Mõttetalgutel välja pakutud võttestikud, mille kaudu Eesti erametsaomanikud saaksid oluliselt panustada loodushoidu. Kohapeal esitatud sõnastusi on kokkuvõtet tehes toimetatud selguse huvides, kuid sisulisi täiendusi ei ole neile lisatud.

Võttestik	Selgitus	Eeldused ja probleemid
-----------	----------	------------------------

A. Aktiivsed loodushoiumeetmed

A1. Kuivendussüsteemi leevendusvõttestik	Kui kuivendussüsteemi soovitakse hoida toimivana, saab kogukulust üsna väikese osaga oluliselt leevendada süsteemi keskkonnamõju. Tervikkäsitlus hõlmab nii väärtuslike elementide säilitamist, täiendavate elementide rajamist jm.	Sageli ulatuvad mõjud kaugemale, puudutavad mitut omanikku. Võib olla mahukas, keeruline, kallis, eeldades metsaomanike koolitust, häid juhendmaterjale ja kommunikatsiooni. Praegused settebasseinid ei toeta eriti veeelustikku, pigem rajada puhastuslodusid. ⁴
A2. Kraavide sulgemine tervikmärgalaks	Eraomaniku panus oleks eriti tõhus siis, kui on riiklik huvi valdavalt riigi maal oleva märgala taastamiseks, ent selle terviklikkus eeldab erametsatükkide kaasamist. Kuna sellega võivad kaasneda olulised kulud, võib see väärida toetust.	Probleemid: võib laieneda kõrvalomandisse, metsa ülejutamise.
A3. Jäänukveekogude ja nende kallaste looduslikumaks kujundamine	Osaliselt säilinud veekogude ja nende kallaste taastamine, kui on alles nt ojasäng ja midagi kaldapuistust, edendaks metsamaastike mitmekesisust. ⁵	Eeldab huvi ja teadmisi. Mõnedki B ja C tüüpi omanikud seda ilmselt teevad juba praegu.

⁴ täiendavalt **Anti Rallmann:** osa sellest juba MAK maaparandusmeetme raames toetatakse. Saab optimeerida, nt setete püüdmise viimine võimalikult ülesvoolu.

⁵ **Arpo Kullerkupp:** Kas sellemõtte juurde käiks ka nt olemasolevate sirgete kraavide "köveraks" kujundamine/kaevamine? **Asko Lõhmus:** ei, rõhk on seni veel säilinud struktuuride parimal ärakasutamisel, taastamise soodustamisel. Ka ojasängi osalisel säilimisel on selle veerežiimi täielik taastamine päris keeruline.

A4. Raiesmike jätmise looduslikule uuenemisele	Tagab raiejärgsete koosluste looduslikuma struktuuri ja elustiku.	Eeldab uuenemismõuete täitmiseks kas häid teadmisi, oskusi (nõustamist) või nende nõuete endi muutmist. Sõltub majanduslikust ambitsioonist. Ebaõnnestumise korral tekivad lauspõõsastikud. ⁶
A5. Istutamise abil puistu mitmekesistamine	Kui puistu on uuenenud või uuenemas üheliigiliseks, siis saab istutada täiendavaid liike, nt okaspuid lehtpuukultuuridesse. ⁷	Probleem on sobivate istikute puudus. Kui kasvama ei lähe, siis on tühi töö.
A6. Tihedate noorte metsade kujundamine valikuliste raietega	Hooldusraietega saab ühetaolisi puistusid kujundada puuliigiliselt mitmekesisemaks, sh anda ruumi laialemaste liikidele ja edendada teatud liikide (nt pärna) järelkasvu.	Eelduseks metsaomaniku teadmised ja kogemused; soov praktiseerida. Halvimal juhul võetakse väärtuslik välja ja pikas perspektiivis kooslus vaesub.
A7. Püsimetsandus, sh pärandmaastike tekitamiseks, rohevõrgustikuks jm	Metsa püsimetsana majandades säilivad paljud loodusväärtused paremini, samuti saab nii täita rohevõrgustiku eesmärgi ja hoida traditsioonilisi töövõtteid ja sedakaudu kultuuripärandit. ⁸	Eeldused puistu lähte-struktuurile ja tööjõule. A tüüpi omanikele ei ole atraktiivne. Untsumineku korral võib lõppeda sanitaarraiega. ⁹
A8. Säilik-metsanduse laiendamine	Igaühele on jõukohane säilitada lisaks nõutavale arvule säilikpuudele raiete käigus ka teisi mikroelupaiku pakkuvaid struktuure, eriti kui neil pole puidutulu väärtust (alusmets, põõsarinne, 2. rinde kaaspuuliigid, õõnsad, mädad ja kuivanud puud	Omanik peab mõistma, mida on mõtet jätta. Eeldab õigusaktide muutmist. Liiga tihe alusmets võib viia ebapiisava uuenduseni. Üldisemalt eeldab pika perspektiivi läbikaalumist.

⁶ **Kaido Kama:** variant lähtuda kasvukohale sobiva puistu taastamise potentsiaalst; nt raiutud musta lepa lodu taastumisvõime on ka looduslikult hea

⁷ **Allar Luik:** Nii, nagu saab kuuse või männi istutamise eest toetust, saab toetust ka pärna istutamise eest (samuti võib istutada näiteks 99% kuuske ja 1% pärna). Pigem on probleemiks taimede kättesaadavus.

⁸ **Kaido Kama:** toetusmehhanism võiks olla sarnane praeguse VEPi toetusega, s.t tähtajaline ja ennetähtaegse katkestamise korraltagasimaksimise kohustusega

⁹ **Raul Rosendal:** Püsimetsanduse kohta meie lähipiirkondadest teadusuuringud näitavad nende kasutamise võimalust paljudest metsatüüpides; Eestis sageli valikraiate suhtes eelarvamus, millel pole taga uuringuid. **Allar Luik:** Erinevates riikides on ka püsimetsandusel erinevaid definitsioone ning palju läheb sageli tõlkes ka kaduma. Hiljuti esines ELFi üritusel üks Soome metsamees, kes rääkis sisuliselt aegjärksetest raietest ja püsivast metsakattest, kuid mida meil Eestis tõlgendatipüsimetsandusena.

	jne). Kui saaks natuke toetust, siis saaks võtta suurema koormuse ka säilikpuude jätmisel.	
A9. Turberaie lageraie alternatiivina	Kõik turberaie viisid (hail- aegjarkne- ja veerraie) oleksid omanikule jõukohased ja nende kasutamine lageraie asemel võiks leevendada mõju loodusväärtustele.	Eeldaks toetuste või õigusaktide soodsamaks muutmist, mis soosiks täiendavalt just nende raiete tegemist lageraie alternatiivina. ¹⁰
A10. Rohevõrgustiku ühendatust tagavad võtted	Rohevõrgustiku koosluste toimimist võivad edendada paljud teisedki võtted, kuid maastikuliste ühenduste hoidmine, nt liikide levimiseks eristub.	Eeldab nii riiklikku visiooni kui ka võtete täpsustamist (planeerimislik eesmärk selge). Hõlmab paljusid omanikke.
A11. Metsatöodel kergtehnika ja võtete kasutamine¹¹	Kasutatakse väikese keskkonnamõjuga tervikvõtteid ja masinaid, sh vajadusel ka rohkem inimtööjõudu („saemehed“), sesoonseid piiranguid jne.	Eeldab piisavat hulka teenuse pakkujaid ja tehnikat. ¹² Toetuste maksmise puhul täpset eeskirja, mis kvalifitseerub.
A12. Pesakastide paigaldamine	Kõigile tuntud võtte õõneloomadele elupaikade loomiseks õõnevaestes metsades.	Üsna kitsas, ehkki läbiproovitud meede. Teatud juhtudel tekitab ökoloogilise lõksu ja segab koosluse konkurentsisuhteid.
A13. Prügi ja reostuse kõrvaldamine	Suurematel prahipaikadel või reostuskolletel võib olla oluline negatiivne mõju loodusväärtustele ja nende kõrvaldamiseks võib metsaomanik abi vajada.	Prügi ja reostus peavad tõestatult mitte olema omaniku põhjustatud. Vaja on lihtsat viisi see kõrvaldada, nt prügi ära viia/anda.

¹⁰ **Kaido Kama:** riiklikult toetava loodusHOIU võttena ei näe ma praegust maksimaalset intensiivsust, kui nt aegjarkse raiel raiutakse täius 0,3 peale ja siis viie aasta pärast lagedaks. Selle asemel nt esimese võttega 0,5...0,6 peale ja järgmine võtte paarikümne aasta pärast. **Allar Luik:** praegu teevad metsaomanikud turberaieid sageli lageraie teatisega, mis jätab rohkem vabadust; seevastu turberaieid on väga rangelt reguleeritud.

¹¹ **Kaido Kama:** Kergetechnika teema juurde lisaksin ka raiete aja. Ainult talvel ja külmunud pinnasega jne. **Kaili Viilma:** külmunud pinnase mõiste on tegelikult õiguslikult sisustamata. Viimasel kolmel talvel ei ole masinaid kandvat külmunud pinnast esinenud. **Kaido Kama:** viimasel talvel oli selgelt olemas külmunud pinnase periood, päris ilma on väga üksikud talved. Asja mõte ongi, et kui on pehme talv, siis omanik üldse metsa ei lähe

¹² **Allar Luik:** nõudlust pole sellepärast, et Eestis tehakse liiga vähe hooldusraieid noortes metsades (II valgustusraie, I harvendusraie) – nende intensiivistamine tooks asjakohase kergetechnika.

A14. Raietega maastikumosaigi tekitamine	Teadlike väikesepindalaliste raietega saaks mitmekesistada väljakujunenud homogeenseid metsa-alasid.	Võiks eeldada raiekriteeriumide leevendamist, omanikele suurema vabaduse andmist. Vajab täpsemat sisustamist ja suuremat strateegilist plaani.
A15. Metsa ja niitude kompleksi hooldamine	Paljudele liikidele on oluline metsa ja niitude mosaiik, mille säilitamiseks võiks toetada just üheaegset hooldust (sh niidu- ja metsatoetuste kombineerimist).	Eeldab eri toetusmeetmete kombineerimist.
A16. Ülevaate parandamine oma metsa loodusväärtustest	Metsaomaniku tegutsemise motiveerimise ja võimalusi määrab suuresti see, mida ta oma metsa (loodus)väärtuste kohta on teada saanud. Riik saaks toetada nende väärtuste aktiivset kaardistamist, jälgimist ja sellealast koolitust.	Toetamine eeldaks ilmselt eraldi programmi.

B. Pigem säilitavad (passiivsed) loodushoiumeetmed

B1. Majanduslikult väheväärtuslike koosluste hoidmine	Tõhus ja jõukohane on jätta majandamisest välja need kohad, kust koosluste hoidmine majanduslik tulu on väike, aga elupaigaväärtus suur (nt vana haavik).	Sobib eriti neile omanikele (B-D), kes ei soovi investeerida kogu metsaala muutmisel puidutootmislikuks.
B2. Kopra üleujutused	Kopra üleujutus loob metsas loodusväärtusi. Võib olla lahendatav VEpi hoidmine meetmena.	Konfliktne, kui üleujutus moodustab suurema osa omandist või jaotub mitme omandi vahel.
B3. Põlendike hoidmine	Väikesed põlendikud loovad loodusväärtusi.	Juba olemas VEpi meetmena, vaja selgitada, miks ei toimi. ¹³

¹³ **Priit Põllumäe:** Näiteks LULUCF raames kaotab riik väga palju kui põlendik jääb pikemalt uuendamata või kui ala uueneb sarapuu vms-ga. Neid näiteid on teisi. **Anti Rallmann:** Põlenud metsaga on sama probleem nagu koprahajustuse puhul, kuna toetust arvestatakse puidusortimendi põhjal. **Raul Rosenvald:** sellisel puhul tuleks tõesti toetuse maksmise süsteem ümber mõelda

B4. Pärandobjektide säilitamine	Pärandkultuuriobjektid, nt lubjapõletusahjud ja kiviaiad, hoiavad sageli ka loodusväärtusi.	Ei pruugi eeskätt seostuda loodusväärtustega, s.t toetuste puhul on küsimus, mis allikast see tuleb.
--	---	--

16.30-17.00 ürituse tagasiside. Indrek tänab ja loodab, et LIFE-IP projekti raames töötatakse välja tõesti sisukas uus meede. Asi saab selgemaks sügise poole. Kõik mõtted jätkuvalt teretulnud. Asko ütleb, et täna esitatud meetmetest hinnanguliselt alla poole paistab seostuvat otseselt Natura eesmärkidega ja samuti umbes pool (aga mitte tingimata samad!) on teaduslikult hästi uuritud-põhjendatud. Gunnar lisab, et mõnedki nimetatud meetmed võiksid olla ka siseriiklikult toetatud, eriti just tulundusmetsade omad. Vestlusakna tonaalsuse põhjal lahkuvad osalejad rõõmsal meelel.

Ülaloleva võttis kokku Asko, kasutades Maarja ja Riinu tehtud märkmeid, seminari salvestist ja vestlusaknasse kirjutatud kommentaare. Registreerunutele saadetud 14.05.2021.

